

XIX. Yüzyıl Başlarında Kıbrıs'ta Bir Naib: Lefkoşa Naibi Ebubekir Necib Efendi

A Naib in Cyprus in the Early Nineteenth Century: Naib Ebubekir Necib Efendi of Nicosia

Prof. Dr. Mehmet DEMİRYÜREK
Hitit Üniversitesi - Çorum

Öz: Osmanlı ilmiye sınıfının bir mensubu olan naib genellikle Osmanlı şer'i mahkemesinde kadı yetkisiyle görev yapan bir kişiydi. Naib Osmanlı adliye teşkilatında kadı yardımcısı ve vekiliydi. Kadı tarafından atanır, bu atama Anadolu veya Rumeli Kadiaskeri tarafından onaylanırdı. Bu anlamda Osmanlı döneminde Kıbrıs'ın merkez kazası olan Lefkoşa'da birçok naib görev yapmıştır. XIX. yüzyıl başlarında Lefkoşa'da görev yapan naiblerden biri de Ebubekir Necib Efendi'dir. Onu önemli hale getiren bugün mezarı bilinen iki Kıbrıs naibinden biri olmasıdır. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı Kıbrıs'ta bir yıl Lefkoşa naibi olarak görev yapan Ebubekir Necib Efendi'yi ortaya çıkarmak ve bu temelde XIX. yüzyıl başlarında Kıbrıs'taki bir naibin meşgul olduğu konuları değerlendirmektir. Buna ilave olarak incelenen dönemdeki Lefkoşa kadıları da tespit edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Naib, Lefkoşa, Şer'i Mahkeme, Selanik

Abstract: Naib was one of the members of the justice system in the Ottoman Empire, as vice-Kadı and agent of Kadı. He was appointed by Kadı and this appointment was approved by Anadolu or Rumeli Kadiaskeri. In this context, a lot of naibs served in Nicosia Kadı's Court and Ebubekir Necib Efendi was one of them. He lived in the second half of the eighteenth century and in the early years of the nineteenth century. This study examines Ebubekir Necib Efendi's life and evaluates the formal activities of a naib in Cyprus in the early nineteenth century.

Keywords: Cyprus, Naib, Nicosia, Kadı Court, Salonika, Ottoman Empire

Giriş

Kıbrıs adasının merkez kazası olan Lefkoşa Kazası Kadılığı 1807 yılında eski Rumeli Kadiaskerlerinden Mehmet Arif Efendi'ye *ber vech-i arpalık*¹ olarak tevcih edildi. Kadı Mehmet Arif Efendi 1807-1826 yıllarında Lefkoşa Kadısı olarak anılmış olsa da Kıbrıs'a hiç gelmedi ve görev süresi boyunca Lefkoşa'ya birçok naibini gönderdi.² Gönderdiği naiblerden birisi olan Ebubekir Necib Efendi bu göreve tayin edildiğinde Kıbrıs'a oldukça uzak bir yerde, Selanik sancağına bağlı Karaferye kadısı idi. Lefkoşa naibi tayin edildiğini öğrendiği zaman

¹ "Arpalık" tabiri için bkz. Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, "Arpalık", Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2011, s.48. Mehmet Ali Ünal'a göre Naib "vekil demektir. Daha ziyade bir yere tayin olunan kadıların kendileri gitmedikleri takdirde yerlerine gönderdikleri kimseye denirdi." Ünal, "Naib", *age*, s.510. "Kadı" ve "Naib" hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ünal, "Kadı", *age*, s.363-364; Çadırcı, *age*, s.79-87; İlber Ortaylı, *Osmanlı Devletinde Kadı*, Turhan Kitabevi, Ankara 1994; Aynı yazar, "Kadı" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Bundan sonra *DİA*), cilt.24, İstanbul 2001, s.69-73; Mehmet İbşirli, "Naib" *DİA*, cilt.32, İstanbul 2006, s.313-313.

² XVIII. yüzyıl sonları ile XIX. yüzyıl başlarında muhtemelen birçok yerde durum aynıydı. Kadı görev yerine gitmiyor, yerine naibini gönderiyordu. Örneğin 1833'te Ankara kazasının adalet işlerini üstlenen Anadolu eski Kadiaskeri Abdülkadir Bey, Ankara'ya gitmedi ve yerine Mehmet Nafi Efendi'yi naib olarak tayin etmişti. Musa Çadırcı, Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK, Ankara 1997, s.83.

Ebubekir Necib Efendi kısa sürede Kıbrıs'a ulaşamayacağını düşündüğünden bir vekil tayin ederek Kıbrıs'a gönderdi. Naib Ebubekir Necib Efendi'nin Kıbrıs macerası böyle başladı. Kendisi Kıbrıs'a varmadan tayin haberi ulaştı ama Kıbrıslılar için o bir muamma idi. Aslında Kıbrıslılar buna alıştı. Zira daha önce de birçok naib gelip gitmişti.

Fethin ilk yıllarında Kıbrıs'ta Lefkoşa'da, Girne'de, Baf'ta, Mesarya'da kadılıklar oluşturulmuş ve buralara kadı tayini yapılmıştı. Bununla birlikte Kıbrıs'ta görev yapan kadı ve naibler hakkında yapılmış ayrıntılı bir çalışma yoktur.³ Naib Ebubekir Necib Efendi'nin görev yaptığı yıllar Kıbrıs'ını ele alan iki doktora tezi mevcuttur.⁴ Bu tezlerden biri olan Haydar Çoruh'un çalışmasında "Kadı vekili (Naib)" başlığı altında sadece çok genel olarak konuya değinilmiş olup çalışmanın kapsadığı 1808-1839 yılları arasındaki dönemde Kıbrıs'ta görev yapan kadı ve naibler ile bunların icra ettiği görevlere değinilmemiştir.⁵ İkinci doktora tezi olan Güven Dinç'in çalışması oldukça iyidir. Çünkü kadı ve naibler hakkında genel bilgiler verildikten sonra tezin ele aldığı 1800-1839 yılları arasındaki dönemde Lefkoşa kadısı olarak atanalar hakkında çok kısa bilgi verilmiş, bunların gönderdikleri naibler liste olarak sunulmuş ve Lefkoşa naiblerinin zaman zaman tüm adayı kapsayıcı konularda yetki sahibi olduğu üzerinde durulmuştur. Söz konusu çalışmada Ebubekir Necib Efendi'ye iki yerde yer verilmiştir. İlkinde Ebubekir Necib Efendi'nin kendisi görev mahalline gelinceye kadar yerine Lefkoşa Müftüsü Seyyid Mehmet Efendi'yi vekil tayin ettiği bilgisine yer verilmiştir.⁶ İkinci olarak da çalışılan dönemde Lefkoşa'da görev yapan naibler listesinde yer almıştır.⁷ Sadece isim olarak da olsa, ondan bahseden bir çalışma daha bulunmaktadır. Kıbrıslı Arkeolog Tuncer Bağışkan Hala Sultan Tekkesi haziresinde bulunan mezarlardan bahsederken "1271 H (1855) yılında ölen Ebubekir Necib Efendi" ifadesini kullanmaktadır⁸ ki, onun naiblik görevinden bahsetmediği gibi ölüm tarihini de yanlış değerlendirmiştir. Çünkü H.1271 yılı onun öldüğü yıl değil, şimdiki mezar taşının yapıldığı yıldır. Ayrıca, haziredeki diğer mezar taşlarındaki yazıları yeni harflere çevirerek kitabına almış ama her nedense Ebubekir Necib Efendi'nin mezar kitabesine eserinde yer vermemiştir. Naib Ebubekir Necib Efendi hakkında sunulan bilgiler bunlardan ibarettir. Halbuki Lefkoşa naibliği Ebubekir Necib Efendi'nin hayatında çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü bu görev onun son görevi olmuş, Kıbrıs'ta vefat etmiş, Hala Sultan Tekkesi haziresine defnedilmiş ve mezarı günümüze kadar gelmiştir. Dolayısıyla mevcut çalışmaların Naib Ebubekir Necib Efendi'yi yeterince tanıtmadığı hatta yanlış tanıttığı görülmektedir. Bu nedenle bu çalışmada Kıbrıs'ta 1 yıl naiblik yapan Ebubekir Necib Efendi Lefkoşa Şer'îye Sicilleri ve kendi mezar taşı kaynak olarak kullanılarak dikkatlere sunulmaya çalışılacaktır. Ayrıca naibler kadı vekilleri olduğundan XIX. yüzyılın ilk yarısında Lefkoşa Kadısı unvanını taşıyan ama Kıbrıs'a hiç gelmeyen kadılar da kısaca ele alınacak, kadınların naiblerden resmî beklentileri değerlendirilecektir.

³ Sadece Mehmet Akif Erdoğan bir çalışmasında Lefkoşa'daki Arap Ahmet Paşa Camii haziresinde mezarı bulunan Kıbrıs Naibi Hasan Efendi'nin mezar kitabesini yayımlamıştır. Bkz. Mehmet Akif Erdoğan, "Arap Ahmet Paşa Camii Haziresinde Bulunan İslâmî Mezar Taşları", *Kıbrıs'ta Osmanlılar*, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 2008, s.333.

⁴ Bkz. Güven Dinç, *Osmanlı Yönetiminde Kıbrıs (1800-1839)*, (Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Antalya 2010; Haydar Çoruh, *II. Mahmut Döneminde Kıbrıs'ın İdarî, İktisâdî ve İçtimâî Yapısı (1808-1839)*, (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2008.

⁵ Bkz. Çoruh, *agt*, s.107-108.

⁶ Bkz. Dinç, *agt*, s.164.

⁷ *agt*, s.168.

⁸ Tuncer Bağışkan, *Kıbrıs'ta Osmanlı Türk Eserleri*, Lefkoşa 2005, s.47.

1. Karaferye'den Lefkoşa'ya

Ebubekir Necib Efendi'nin Kıbrıs'tan önceki durağı olan Karaferye Kazası “ Selanik livâsının taraf-ı garbında mebnidir. Şimâlinde Ağstos nahiyesi vâki' ve kaza-i mezkûra tâbi...”⁹ idi. Kıbrıs Şer'îye Sicilindeki kayıta onun “sabıka Karaferye Kadısı” olduğu yazılmakla birlikte Lefkoşa'ya atandığını öğrendiğinde Karaferye'de mi olduğu, yoksa İstanbul'da mı bulunduğu açık değildir. Kendisinin Lefkoşa naibi olarak tayin edildiğini belirten ve Lefkoşa Kadısı Mehmet Arif Efendi'nin imzasını taşıyan kayıta tarih yoktur. Ancak Naib Ebubekir Necib Efendi 17 Zilkade 1227 (22 Kasım 1812) tarihli mektubunda kendisinin 1 Zilhicce 1227 (6 Aralık 1812) tarihinden itibaren geçerli olmak üzere Lefkoşa niyabetine tayin edildiğini, kendisi deniz yoluyla Kıbrıs'a varıncaya kadar mahkeme işlerinin yürütülmesi gerektiğini ve bu amaçla Seyyid Mehmet Efendi'yi kendisine vekil tayin ederek gönderdiğini, Seyyid Mehmet Efendi Lefkoşa'ya vardığı zaman kendisi adına iş göreceğini, bu arada “*gerek selamlıkda ve gerek haremdede*” bulunan odaların tefriş işleriyle de meşgul olacağını, tamire muhtaç yerleri tamir ettireceğini ve bu konularda kendisine yardımcı olunmasını rica ettiğine göre¹⁰ 22 Kasım 1812 tarihinden kısa bir süre önce Lefkoşa'ya atanmış olduğunu öğrenmiş olmalıdır. Kendisinin Lefkoşa'ya varması H. 1227 yılının Zilhicce ayı (6 Aralık 1812-3 Ocak 1813) içinde gerçekleşmiştir. Çünkü Zilhicce 1227 dönemini kapsayan *Kıbrıs Masraf Defteri*'nde onun Tuzla'ya (Larnaka'ya) ulaştığını ve oradan Lefkoşa'ya hareket ettiğini gösteren iki kayıt göze çarpmaktadır. Birinci kayda göre Faziletli Hakim Efendi'nin eşyaları ile ailesinin/maiyetindekilerin Tuzla'dan Lefkoşa'ya nakli için 12 adet beygir ve araba için 46 kuruş harcanmıştır. Kendisinin Tuzla'dan Lefkoşa'ya nakli için de 14 katır, 2 merkeb ve 1 beygirlik kabile için 50 kuruş sarf edilmiştir.¹¹ Bir başka deyişle Faziletli Hakim Mektubî Ebubekir Necib Efendi'nin Tuzla'dan Lefkoşa'ya ulaşması için toplam 90 kuruş masraf yapılmıştır. Ekim 1812'de 90 kuruş yaklaşık 30 okka kahve değerindeydi.¹²

2. Mektubî Hafız Ebubekir Necib Efendi'nin Lefkoşa Günleri ve Bir *De'b-i Kadîm: Yemen Kahvesi*

Naib Ebubekir Necib Efendi Lefkoşa'daki görevinin ilk ayında mahkeme için devlet hazinesinden bazı harcamalar yaptırmıştır. 1-29 Zilhicce 1227 (6 Aralık 1812-3 Ocak 1813) döneminde Lefkoşa Mahkemesine 2 takım döşeme satın almıştır.¹³ Aynı tarihte ayrıca Lefkoşa Mahkemesinin döşemesinin yenilenmesi için 1 top kırmızı bez ile 7 zira uzunluğunda 13 top Karahisar çiti satın alınmış ve yorgancı ücreti dahil bu hizmet için toplam 119 kuruş harcanmıştır.¹⁴ Ebubekir Necib Efendi döneminde 1 Muharrem-30 Receb 1228 (4 Ocak-29 Temmuz 1813) dönemi harcama listesindeki bir başka kayıt onun İstanbul'a para gönderdiğini anlatmaktadır. Kayda göre “Faziletli Hakim Efendi Hazretlerinin bir hamule hazinesini Deraliye'ye nakle memur tatarı harcırah” (hakim efendinin bir yük hazinesini İstanbul'a götüren memurun yol masrafı) olarak 100 kuruş ödenmiştir.¹⁵

Naib Ebubekir Necib Efendi 1 Muharrem-30 Receb 1228 (4 Ocak-29 Temmuz 1813) döneminde başka harcamalar da yapmıştır. İlgili harcamalar bahsi geçen tarihleri kapsayan ve “Lefkoşa mahkemesinin tamir ve termîmine ve mefrûşâtına ve masârif-i vesairesine hâlâ

⁹ Ali Saib, *Coğrafya-yı Mufasssal-ı Memâlik-i Devlet-i Osmaniyye*, Konstantiniyye, 1304, s.62.

¹⁰ *Kıbrıs Şer'îye Sicilleri* (Bundan KŞS), Defter No:28, s.37-1, 37-2, 37.3.

¹¹ KŞS, d. *Masraf Defteri-35*, s.36.

¹² KŞS, Defter No:28, s.22-2. “Kahve, 23 kıyye. 5.497 para”. 1 para 40 para hesabıyla, 1 kıyye(okka) kahve yaklaşık 6 kuruştur.

¹³ KŞS, d. *Masraf Defteri-35*, s.36.

¹⁴ KŞS, d. *Masraf Defteri-35*, s.37.

¹⁵ KŞS, d. *Masraf Defteri-35*, s.51.

mahkeme tercümanı Hristoğlı yediyle vuku' bulan masârifâtı beyândır” başlığı altında kaydedilmiştir. Toplam 843 kuruş 23 para tutan bu harcamalar içinde öne çıkanlar “harem” odasında inşa edilen duvar ve yapılan temizlik nedeniyle usta ve ırgatlara ödenen 87.5 kuruş, pencere camlarının tamiri için marangoza verilen 3.5 kuruş ile perdeler için alınan 2.5 top boğasi bez için ödenen 30 kuruş, binanın tavanının tamiri için harcanan para ile alınan malzemelere verilen 454.5 kuruş, kethüda odası için alınan şilte, yastık, Frenk çiti ile yorgancıya ödenen 18 kuruş, mahfel odası ile tercüman odasının çeşitli ihtiyaçları (döşeme, şilte, pamuk, minder vs) için sarf edilen 27 kuruş'tur. Bunlara ilave olarak Faziletli Hakim Efendi Lefkoşa'ya teşrif ettikleri zaman kendisine 22 kuruş tutarında Yemen kahvesi, şeker ve diğer lazım olan şeyler temin edilmiştir.¹⁶ Özellikle hakimlere Yemen Kahvesi temin etme tutumunun bir “*deb-i kadîm*” (eski adet) olduğu Ebubekir Necib Efendi'den sonra Lefkoşa niyabetine ikinci kez atanan İsmail Efendizâde Muhammed Abdülhalim Efendi ile ilgili kayıttan anlaşılmaktadır. Ebubekir Necib Efendi'ye verilen kahve miktarı belirtilmemiş ise de sonraki naib Abdülhalim Efendi'ye verilen kahvenin 1 kıyye¹⁷ (okka=1283 gr) olduğu belirtilmiştir.

3. Ebubekir Necib Efendi'nin Görevi: *İcrâ-yı Ahkâm-ı Şer'iyeye ve İnfâz-ı Evâmir-i Aliyye*

Lefkoşa Kadısı Mehmet Arif Efendi tarafından Ebubekir Necib Efendi'ye yazılan ve kendisinin Lefkoşa niyabetine tayin edildiğini bildiren yazıda/mektupta Lefkoşa kazasının “*umûr-ı şer'iyesi*”nin (mahkeme işlerinin) kendisine “*ihâle ve sipâriş*” edildiği bildirilmiş, acilen görev yeri olan Lefkoşa'ya giderek 1 Zilhicce 1228 (6 Aralık 1812) tarihinden itibaren görevi devralması istenilmiş ve başlıca görevleri şöyle sıralanmıştır:

1. Lefkoşa “ahâlisi beyninde icrâ-yı ahkâm-ı şer'iyeye ve infâz-ı evâmir-i aliyye” (Lefkoşa halkı arasında şer'î ve örfî hukuku tatbik etmek).

2. Meydana gelen “mevtâ-yı askerîye muhalledfâtını tahrîr ve terkîm” (askerî sınıftan olup vefat edenlerin terekelerini yazmak) ve varisler arasında şeriata uygun olarak taksim etmek.

3. Hiçbir şekilde “câdde-i şeriat-i Muhammediyeden (...) inhirâfa cevâz vermemek” (Hz. Muhammet'in doğru yolundan sapmaya izin vermemek).¹⁸

Naib Ebubekir Necib Efendi altı ay Lefkoşa naibliği yaptıktan sonra 1 Cemaziyelahir 1228 (1 Haziran 1813) tarihinde yeniden Lefkoşa naibi olarak tayin edilmiştir. Görevlendirme yazısında açıklanan sorumlulukları konusunda çok önemli bir değişiklik yoktur. O, “ahkâm-ı şer'iyeye dikkât edecek, “evâmir-i aliyye-i sultaniyyeyi” uygulayacak, meydana gelen askerî muhalledfatı usulüne uygun yazarak şer'î hukuka göre varislere dağıtacak ve Hz. Peygamberin yolundan sapmalara fırsat vermeyecekti.¹⁹

Ebubekir Necib Efendi'ye yüklenen görevler, o yıllarda Lefkoşa'da görev yapan diğer naiblerin görevleriyle karşılaştırıldığında az da olsa aralarında bazı farklılıklar olduğu görülmektedir. Örneğin Lefkoşa kadılığı “ber vech-i arpalık” olarak kendisine verilen Rumeli Kadıaskeri İbrahim İsmet Efendi, 1 Muharrem 1122 (11 Mart 1807) tarihinden geçerli olmak üzere Halil Fevzi Efendi'yi Lefkoşa Naibi tayin etmişti. Halil Fevzi Efendi halk arasında şer'î hükümleri uygulamaya dikkat edecek, askerî sınıftan olup ölenlerin tereke kayıtlarını yazarak varisler arasında şeriata uygun olarak taksim edecek, doğru yoldan ayrılmalara müsaade

¹⁶ KŞS, d. Masraf Defteri-35, s.52.

¹⁷ KŞS, d. Masraf Defteri-35, s.70.

¹⁸ KŞS, Defter No:28, s.50-1. Rumeli Kadıaskeri Hafız Ahmet Kâmilî'nin tayin yazısı ve bu konudaki ferman da aşağı yukarı aynı görevler üzerinde durmaktadır. Bkz. KŞS, Defter No:28, s.50-3.

¹⁹ KŞS, Defter No:28, 80-1.

etmeyecek ve yetim ve dulların kadı efendiye bolca hayır dua etmelerini sağlayacaktı.²⁰ Bununla birlikte Rumeli Kadıaskeri Ahmet Muhtar'ın tayin yazısında ve konuyla ilgili padişah fermanında Lefkoşa Naibi Halil Fevzi Efendi şu konuda açıkça uyarılmaktadır: “Şeriatın izin verdiği alışılmış vergilerden fazlasını talep etmemek, vasi ve nafaka hüccetlerinden haraç almaktan kaçınmak ve daha önce çıkarılmış olan padişah emirlerine uygun davranmak.”²¹

4. XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Lefkoşa Kadıları ve Naibleri

XVIII. yüzyılın son yılları ile XIX. yüzyılın ilk yıllarındaki Kıbrıs Kadısı bu görevi “ber vech-i arpalık” olarak alan İstanbul eski kadısı İbrahim İsmet Efendi idi. 1 Zilkade 1210 (8 Mayıs 1796) tarihinde kendisine naib olarak Seyyid İsmail Efendi'yi tayin etmiştir. Lefkoşa Kadısı İbrahim İsmet Efendi'nin naib olarak tercih ettiği ilk kişi Seyyid İsmail Efendi olmuştur. Seyyid İsmail Efendi'nin görevleri olarak halk arasında ahkâm-ı şer'iyeyi icrâ etmek, ölen askerî sınıf mensuplarının terekelerini yazmak ve şer'î hukuka göre varislerine teslim etmek ve Hz. Peygamberin yolundan ayrılmak isteyenlere izin vermemek olarak belirtilmiştir.²²

1802 yılında Lefkoşa kadılığı Rumeli eski kadıaskerlerinden Ahmet Esat Efendi'ye tevcih olunmuştur. Kadı Ahmet Esat Efendi, 15 Şaban 1217 (11 Aralık 1802) tarihinde Lefkoşa naibi olarak Seyyid Mehmet Salih Efendi'yi görevlendirmiştir. Seyyid Mehmet Efendi'nin görevleri naib Seyyid İsmail Efendi'ninki ile aynıydı.²³ 1805 yılında Lefkoşa kadısı olarak görünen kişi Rumeli eski kadıaskeri İbrahim İsmet Efendi'dir. İbrahim İsmet Efendi 1 Zilhicce 1219 (3 Mart 1805) tarihinde Feyzullah Efendizade Seyyid Hüseyin Hasbî Efendi'yi Lefkoşa naibi tayin etti. Yukarıda sayılan üç göreve ilave olarak halkın, yetim ve dulların kadı efendiye hayırlı dua etmelerinin temin edilmesi de naibden beklentiler arasına eklenmişti.²⁴ 1 Muharrem 1222 (11 Mart 1807) tarihinde ise Lefkoşa kadısı olarak Rumeli eski kadıaskeri İbrahim İsmet görünmektedir ve Halil Fevzi Efendi'yi Lefkoşa naibi tayin etmiştir. Atama kaydında yukarıda zikredilen 4 görevin kendisinden beklendiği belirtilmiştir.²⁵

1807 yılının ilk aylarında Lefkoşa kadısının bir kez daha değiştiği anlaşılıyor. Çünkü 1 Rebiülevvel 1222 (9 Mayıs 1807) tarihinde Lefkoşa Kadılığı “ber vech-i arpalık” Rumeli eski kadıaskerlerinden Mehmet Arif Efendi'ye tevcih olunmuştur. Kadı Mehmet Arif Efendi'nin eski naib Halil Fevzi Efendi'yi yeniden Lefkoşa naibi atadığı görülmektedir. Halil Fevzi Efendi'nin atanmasıyla ilgili kayıtlarla Ebubekir Necib Efendi'nin atama kayıtları, ki ikisi de aynı kadının naibleriydi, birbirine oldukça benzerdir. Naib Halil Fevzi'nin temel görevleri halk arasında şer'î hükümleri uygulamak, askerî sınıftan olup vefat edenlerin terekelerini şeriata uygun olarak yazarak mirası varisler arasında dağıtmak ve Hz. Peygamberin yolundan ayrılmalara müsaade etmemek idi.²⁶ Ebubekir Necib Efendi'den önce Lefkoşa Kadısı Mehmet Arif Efendi'nin Lefkoşa naibi İsmail Efendizade Mehmed Abdülhalim Efendi idi. 1 Cemaziyelevvel 1227 (13 Mayıs 1812) tarihinde göreve başlayan naib Mehmet Abdülhalim

²⁰ “beyne'l-ahâli icrâ-yı ahkâm-ı şer'-i âlîde kemâl mertebe sa'y ü dikkat ve vâki' olan muhalledfât-ı mevtâ-yı akeriyeyi dahi tahrîr ve terkîm ve beyne'l-verese bi'l-farizati's-şer'iyeye tevzî' vü taksîm eylesesin, nehc-i müstakîm-i şer'-i kavimden ser-mü inhrâfa cevâz göstermeyüp ahâli ve fukarâ ve erâmil ve eytâm-ı zu'afâdan (maddi gücü olmayan yetimler ve dullardan) tarafımıza isticlâb-ı de'avât-ı hayriyyede bezl-i nakdîne-i vüs' ü miknet eylesesin.” KŞS, No:26, s.23-2.

²¹ “tecvîz-gerde-i e'imme-i dîn olan rüsûm-ı mu'tâdeden ziyâde nesne talebinden ve vasi ve nafaka hüccetlerinden harc alınmaktan tehâşi vü mücânebet birle mukaddemâ şeref-bahş-ı sahâyif-i sudûr olan evâmîr-i aliyeye intisâle ihtimâm-ı tâm eylesesin ve's-selâm.” KŞS, Defter No:26, s.23-4.

²² KŞS, Defter No:21, s.325-3. Kadılar genellikle 6 ayda bir veya yılda bir naib ataması yapmıştır. Bu çalışmada ilgili kadıların genellikle atadıkları ilk naip üzerinde durulmuş, onunla ilgili kayıt değerlendirilmiştir.

²³ KŞS, Defter No:24, s.11-2.

²⁴ KŞS, Defter No:24, s.81-2.

²⁵ KŞS, Defter No:26, s.23-2.

²⁶ KŞS, Defter No:26, s.60-4.

Efendi'nin görevleri ise Ebubekir Necib Efendi'ninkine çok benzemektedir. İlgili kayda göre Naib Mehmet Abdülhalim Efendi şer'î hükümleri (şer'î hukuku) tatbik edecek, askerilere ait olan muhalefât ile ilgilenecek, sultanın emirlerini (örfi hukuku) uygulayacak ve Hz. Peygamberin yolundan ayrılmalara izin vermeyecekti.²⁷ Kadı Mehmet Arif Efendi 1 Zilhicce 1230 (4 Kasım 1815) tarihinde naib Mehmet Abdülhalim Efendi'nin görev süresini uzattığında ise naibe tahmil olunan görevler Ebubekir Necib Efendi'ye verilen görevlerin aynısıydı.²⁸

XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Lefkoşa Kadıları²⁹

Kadının Adı	Eski veya Mevcut Görevi	Kadılığın Üstlenme Şekli	Kadılık Dönemi
İbrahim İsmet Efendi	İstanbul Eski Kadısı	Ber Vech-i Arpalık	1796-1802
Ahmet Esat Efendi	Rumeli Eski Kadıaskeri	Ber Vech-i Arpalık	1802-1805
İbrahim İsmet Efendi	Rumeli Eski Kadıaskeri	Ber Vech-i Arpalık	1805-1807
Mehmet Arif Efendi	Rumeli Eski Kadıaskeri	Ber Vech-i Arpalık	1807-1826
Mehmet Tahir Efendi	? ³⁰	Ber Vech-i Arpalık	1826-1844
Mehmet Raif Efendi	Anadolu Kadıaskeri	Ber vech-i Arpalık	1844-1848

1 Cemaziyevvel 1242 (1 Aralık 1826) tarihinde El-hac Osman Rifat Efendi Lefkoşa naibi tayin edildiğinde kendisini atayan Lefkoşa kadısı Kadı-zâde Mehmet Tahir Efendi'ydi. Lefkoşa kadısı Mehmet Tahir Efendi'nin naibine tahmil ettiği görevler halk arasında şer'î hükümleri tatbik etmek, askerilerin muhalefâtını usulüne uygun yazarak varisler arasında taksim etmek, Hz. Peygamberin yolundan ayrılmalara izin vermemek ve halkın Sultana ve kadıya hayır dua etmelerini temin etmektir.³¹ Kadı Mehmet Tahir Efendi'nin 1 Şevvâl 1242 (28 Nisan 1827) tarihinde tayin ettiği naib Seyyid Mustafa Arif Efendi'den beklentileri de, dua kısmı hariç, aynıydı.³² 1 Şevvâl 1243 (16 Nisan 1828) tarihinde görevinde ibka edildiğinde de durum değişmemişti.³³ 1 Şaban 1260 (16 Ağustos 1844) tarihinde Lefkoşa kadısı olarak görülen kişi Anadolu Kadıaskeri Mehmet Raif Efendi'dir. Onun, Lefkoşa naibi olarak tayin ettiği Hafız Hasan Efendi'den beklentisi halk arasında şer'î hükümleri ve sultanın emirlerini uygulaması ve Hz. Peygamberin yolundan ayrılmalara müsamaha gösterilmemesiydi.³⁴ 1 Rebiülevvel 1264 (6 Şubat 1848) tarihindeki Lefkoşa Kadısı Sadr-ı Rum rütbesine sahip Hasan Tahsin el-Hüseyni idi. Lefkoşa niyabetine tayin ettiği Hafız Hasan Efendi'ye yüklediği başlıca görevler halk arasında şer'î hükümleri tatbik etmesi, askerilerin muhalefâtını yazarak varisler

²⁷ KŞS, Defter No:28, s.4-1.

²⁸ “beyne'l-ahâli ahkâm-ı şer'iyye ve infâz-ı evâmîr-i aliyeye-i sultâniyyede i'tinâ eyleyüp vâki' olan mevtâ-yı askerîyye muhalefâtını ber-nehc-i şer'i tahrîr ve terkîm ve beyne'l-verese bi'l-farizati'ş-şer'iyye tevzi' u taksîm husûsunda ihtimâm ü dikkat idüp her hâlde câdde-i şer'i'at-i Muhammediye'den ser-i mü inhirâfa cevâz göstermeyesin.” KŞS, Defter No: 29, s.34-4.

²⁹ Kadı listesi KŞS kayıtlarına dayanılarak hazırlanmıştır. 1800-1839 yılları arasında değişik kadılar adına Lefkoşa'da naiblik yapan kişiler için bkz. Dinç, *agt*, s.168-169.

³⁰ İlgili kayıta buna dair bilgi yoktur. Bu nedenle eski veya mevcut görevi tespit edilememiştir.

³¹ “beyne'l ahâli ahkâm-ı şer'i münîrde sa'y-i cemil ve vâki' olan muhalefât ı müteveffâ yı askerîyenin mücib-i tahrîri dahi tastîr ve terkîm ve beyne'l verese alâ mâ farazallâhü'l alîm el hakîm fî kitâbihi'l kerîm tevzi' u taksîmi husûsunda alâ vechi'l istikâme dikkat ve ihtimâm birle câdde-i şer'i mutahharadan inhurâfa cevâz ve ruhsat göstermeyerek cümleden cânib i eşrefi hazret i şehenşâhîlerine ve tarafımıza isticlâb i de'avât ı hayriyyeye mezid-i sa'y ü gayret eylesin ve's selâm.” KŞS, Defter No: 32, s.79-1.

³² KŞS, Defter No: 32, s.92-2.

³³ KŞS, Defter No: 33, s.41-2.

³⁴ KŞS, Defter No: 39, s.161-2.

arasında taksim etmesi ve Hz. Peygamberin yolundan dönülmesinin önüne geçmek için çalışmasıydı.³⁵

Lefkoşa kadısı Mehmet Arif Efendi (1807-1826), görevleri sırasında naiblerinden sultanın emirlerini de dikkate almalarını isterken kendisinden önceki ve sonraki kadıların naib atamalarında böyle bir talep yoktur. Mehmet Arif Efendi'den önceki kadı İbrahim İsmet Efendi (1805-1807), naibini yaptığı işlemlerde halktan haddinden fazla para almaması konusunda uyarmakta ve yetim ve dulların hayır duasının alınması yolunda çalışmasını istemişken Mehmet Arif Efendi ile halefi Mehmet Tahir Efendi'nin işlemler sırasında halktan fazla para alınmaması konusunda uyarılmadıkları görülmektedir. Kadı Mehmet Tahir Efendi (1826-1844) kendisiyle birlikte padişaha da hayırlı dua edilmesinin sağlanmasını talep etmişti. Sonuç olarak denilebilir ki, Lefkoşa kadıların naiblerinden beklentileri arasında farklılıklar olabiliyordu. Bu durum ilgili kadıların görev anlayışı ile kişiliklerinden kaynaklanmış olmalıdır.

5. Naibler ve *Umûr-ı Kismet-i Askeriyeye*

Naiblerin temel görevlerinden biri de ölen askerî sınıf mensuplarının terekeleriyle ilgilenmekti. Kıbrıs söz konusu olduğunda Lefkoşa naibi, Kıbrıs'taki diğer naiblerden daha üstün bir konumda bulunuyordu. Bu nedenle onlar her ne kadar Lefkoşa naibi iseler de “umur-ı kismet-i askeriyeye” yani kassam-ı askerî konusundaki yetkileri tüm Kıbrıs'ı kapsıyordu. XIX. Yüzyılın ilk yarısında Lefkoşa'da görev yapan naibler bir fermanla adanın “muhallefât-ı mevâtâ-yı askeriyesinden” de sorumlu sayılmışlardır. Naibleri bu göreve atayan kişi Rumeli Kadıaskerleriydi. Evâil-i Zilhicce 1217 (25 Mart-3 Nisan 1803) tarihli fermana göre Kıbrıs adasının “umur-ı kismet-i askeriyesi” ile ilgilenmek görevi bilfiil Rumeli Kadıaskeri olan Ahmet Şemseddin tarafından dönemin Lefkoşa Naibi Seyyid Salih Efendi'ye verilmişti. Buna göre Naib Seyyid Salih Efendi Kıbrıs'ta meydana gelen bütün “muhallefât-ı mevâtâ-yı askeriyeyi” mahkeme aracılığıyla yazacak ve şer'î hukuk dahilinde varisler arasında taksim edecekti. Ayrıca naib “rub' aşerden ziyâde resm” talep eylemeyecek ve tahrir edilmesi gerekmeyen terekelere müdahalede bulunmayacaktı.³⁶

1804 yılında Lefkoşa niyabeti görevinde bulunan Seyyid Hüseyin Hasbî de aynı görevle yetkilendirilmişti. 1 Rebiülahir 1219 (10 Temmuz 1804) tarihinden itibaren adanın “umur-ı kismet-i askeriyesi” kendisine ihale edilen Naib Seyyid Hüseyin Hasbî vefat eden askerîlerin muhalefatını yazacak ve şer'î hukuka göre varisleri arasında taksim edecekti.³⁷ 1 Cemaziyelahir 1220 (27 Ağustos 1805) tarihinde bu görev kendisine ihale edilen Naib İbrahim Efendi de muhalefatı yazmak ve varislere bölüştürmekle yükümlü tutulmuştu.³⁸ Şubat 1807'de Kıbrıs askerî kassamlığına tayin olunan Lefkoşa naibi Halil Fevzi Efendi de yukarıdaki şekilde görevlendirilmişti. Ancak, buna ilave olarak alışılmış olandan fazla vergi almamak ve “vasi ve nafaka hüccetlerinden harç” almaması yönünde de uyarılmıştı.³⁹

1 Ramazan 1231 (26 Temmuz 1816) yılında bu konuda ilginç bu vazife kendisine tevdi edilen Lefkoşa naibi Seyyid Derviş Ali de askerîlerin muhalefatını yazmak ve şer'î hukuka göre varislere dağıtmakla görevlendirilirken aynı zamanda daha önce yayımlanmış padişah fermanlarına uygun hareket etmesi konusunda uyarılmıştı.⁴⁰ 1 Ramazan 1233 (5 Temmuz 1818) tarihinde Kıbrıs askerî kassamlığına atanan Lefkoşa Naibi Mehmet Sait Efendi de bu

³⁵ KŞS, Defter No: 41, s.147-1.

³⁶ KŞS, Defter No:24, s.29-1

³⁷ KŞS, Defter No:24, s.59-2.

³⁸ KŞS, Defter No:24, 120-2.

³⁹ KŞS, Defter No:26, s.23-3.

⁴⁰ KŞS, Defter No:29, s.65-4.

konudaki iki temel görevle yükümlü tutulurken⁴¹ 1 Rebiülevvel 1236 (7 Aralık 1820) tarihinde bu göreve getirilen Lefkoşa Naibi Seyyid Mustafa Nuri Efendi'nin, iki temel görevine ek olarak belirlenmiş olan vergilerden daha fazla vergi almaması ve vasi ve nafaka hüccetlerinden ücret talep etmemesi yönünde uyarıldığı dikkati çekmektedir.⁴²

1813 yılında Lefkoşa Naibi tayin edilen Ebubekir Necib Efendi de Kıbrıs askerî kassamlığı konusunda fermanla yetkilendirilmişti.1 Zilhicce 1227 (6 Aralık 1812) tarihinden itibaren dönemin Rumeli Kadıaskeri Hafız Ahmet Kâmi'nin aracılığıyla bu görevin kendisine tevdi olduğunu bildiren fermana göre Lefkoşa Naibi Ebubekir Necib Efendi Kıbrıs'ta meydana gelen askerî muhalefâtı yazacak, şer'î hukuka göre varisler arasında taksim edecek ve Hz. Peygamberin yolundan ayrılmalara fırsat vermeyecekti.⁴³

Görüldüğü üzere, XIX. Yüzyılın ilk yıllarında Lefkoşa naibleri Kıbrıs'ta meydana gelecek bütün askerî muhalefâtı yazmak ve şer'î hukuka göre varislere taksim etmekle mükellef tutulmuşlardır. Bunlara ilave olarak bazı naibler alışılmış olandan daha fazla vergi almama ve vasi ve nafaka hüccetlerinden ücret talep etmeme veya padişah emirlerine uyma ve Hz. Peygamberin yolundan ayrılmalara izin vermeme gibi konularda uyarılmışlardır.

6. Naibin Günlük İşleri: Dersiyeye Tevliyyetidir Necib Efendi'nin

Kıbrıs (Lefkoşa) Şer'îye Sicilleri incelendiği zaman Ebubekir Necib Efendi'nin imzası (adı ve mührü) bulunan bazı işlemlerin gerçekleştiği görülmektedir. Bu işler bir naibin resmî rutin işleridir aslında. Bununla birlikte ondan bugüne kalan bu resmi kayıtlar sırasıyla ele alınacaktır.

Naib Ebubekir Necib Efendi'nin ilk icraatlarından birisi 25 Safer 1228 (27 Şubat 1813) tarihinde bir "vakf-ı nükud" kayıdır. Bu kayda göre Lefkoşa'nın Ömeriye mahallesinde ikamet eden Seyyid Hacı Ali bin Abdülhadi Efendi kendi malından 1000 kuruş ayırarak vakfetmiştir. Tanzim edilen vakfiyedeki şartlara göre müteveli, söz konusu 1000 kuruşu güçlü bir rehin veya zengin bir kefil ile yıllık "onu on bir buçuk" (% 15) hesabıyla işletecek, elde edilen gelirden 3 adet hafıza "beher mevâcib"⁴⁴ altışar kuruş otuzar para maaş (yıllık $4 \times 6 = 24$, $4 \times 30 = 120 = 3$ kuruş, toplam $24 + 3 = 27$ kuruş) verilecek, vakfi korumakla mükellef olan nazır müftü efendiye beher mevâcib altmışar para (yıllık $4 \times 60 = 240$ para = 6 kuruş) verilecekti. Üç hafızın görevi, hafızlardan her biri senede üçer "hatm-i şerif" okuyacaktı. Hatimlerin biri mevlit kandili gecesinde, birisi Receb ayının ilk Cuma gecesine ve biri de Kadir gecesinde okunacaktı. Mevlit kandilinde okunan hatimin sevabı Hz. Peygamberin ruhuna ve 2 hatim de vâkıfın anne ve babası ile bütün geçmişlerinin ruhlarına hediye edilecekti. Diğer hatimler de müteveli huzurunda okunacak ve hâsıl olan sevab aynı şekilde hediye edilecekti. Bunlara ilave olarak 3 hafız adı geçen mübarek gecelerde okunan hatimlerden başka birer hatim daha okuyup hâsıl olan sevabı vâkıfın adını zikrederek onun ruhuna hediye edeceklerdi.⁴⁵

Naib Ebubekir Necib Efendi döneminde kayda geçen bir başka nakit para vakfı 300 kuruşluk Hafize bint-i Hacı Ahmet Ağa vakfidir. 13 Cemaziyelevvel 1228 (14 Mayıs 1813) tarihli vakıf kaydına göre Lefkoşalı Hafize Hanım 300 kuruşunu "onu on buçuk" hesabıyla işletilmek üzere vakfetmiştir. Elde edilecek gelirin yıllık 6 kuruşu Arap Ahmet Paşa Camii'nde Mevlit kandilinin ertesi günü bir defa mevlit okuyana verilecek, 6 kuruşu yılda bir kez hatim

⁴¹ KŞS, Defter No:30, s.9-4.

⁴² KŞS, Defter No:30, s.102-3.

⁴³ KŞS, Defter No:28, s.50-3.

⁴⁴ Mevâcibden kasıt 3 ayda bir ödenen Yeniçeri maaşı olabilir. Bu nedenle yapılan hesaplamalar bu varsayımına göre yapılmıştır.

⁴⁵ KŞS, Defter No:28, s.53-2.

okuyup sevabını Hz. Peygamberin yakınları ve ashabı ile vâkifin ölen oğlunun, dadısının ruhlarına, yine vâkifin geçmişlerinin ruhlarına ve Arap Ahmet Paşa Cami'ini yapanların ruhları ile bütün inananların ruhlarına hediye eden kişiye verilecekti. Bunlara ilave olarak Arap Ahmet Paşa Cami'i kayyımına yıllık 60 para (1.5 kuruş), vâkif ölen oğlunun mezar taşının bakım ve onarımını yapan kişiye yıllık 60 para (1.5 kuruş), mütevelliyeye 6 kuruş, nazırlık görevi yapacak olan zamanın müftüsüne yıllık 2 kuruş verilecek ve belirlenen günde okunacak mevlide katılanlara şerbet ikramı için de 15 kuruş sarf edilecekti. Bütün bunlardan sonra artan para olursa vakıf parasına ilave olunacak ve müteveli gerekli görürse bahsi geçen vakıf malı parayı "akara" tahvil edebilecek, müteveli öldüğünde salih bir kimse mahkeme aracılığıyla müteveli atanacaktı.⁴⁶

Ebubekir Necib Efendi'nin naibliği döneminde vakıflarla ilgili başka işlemler de gerçekleştirilmiştir. Bunlardan birisi Kıbrıs'taki bazı hayır sahiplerinin Lefkoşa'daki Haydarpaşa Cami'i dersiamında görev yapan müderris ve diğer görevliler için vakf ettiği nakit para vakfı mütevellisi ile ilgilidir. Buna göre müteveli Mustafa Efendi yaşlandığı için görevi bırakmış ve yerine 1 Zilkade 1228 (26 Ekim 1813) tarihinde Seyyid Abdullah Necib bin Esseyyid El-Hac Hasan Efendi tayin edilmiştir. Bu kayıt şer'iyeye siciline "dersiyye tevliyetidir Necib Efendi'nin" başlığı altında yazılmıştır.⁴⁷ Benzer bir işlem Ağa Cafer Paşa Evkafı hakkındadır. Buna göre bahsi geçen vakfın mütevellisi Hüseyin bin Yusuf vefat ettiği için Naib Ebubekir Necib Efendi hak sahiplerinden Mustafa Halife ibn-i Osman'ın tayini ve kendisine mütevellilik beratı verilmesini İstanbul'arz etmiş ve arzı üzerine Mustafa Halife ibn-i Osman'a 21 Rebiülahir 1228 (21 Haziran 1813) mütevellilik beratı tecvih olunmuştur.⁴⁸

Naib Ebubekir Necib Efendi bazı vakıf kurumlarındaki görevlilere berat verilmesi için İstanbul'a çeşitli yazılar göndermiştir. Örneğin Lefkoşa'da Mertekpazarı'nda bulunan Turunçlu Cami'i yanındaki okulda görevli ve aynı zamanda bu kurum için vakfedilen vakfın mütevellisi olan Mehmet Halife ibn-i Yusuf'un ölümü üzerine gerçekleşmiştir. Naib efendi vefat eden müteveli yerine oğlu Mustafa Halife ibn-i Mehmet'in aynı hak ve yetkilerle müteveli tayin edilmesini için İstanbul'a 7 Zilkade 1228 (1 Kasım 1813) tarihli bir ilam göndermiştir.⁴⁹ Benzer şekilde 1813 yılında Lefke'de bulunan El-hac Ali Efendi'nin yaptırdığı cami' ve medresede görevli olan Hacı Hüseyin bin Hasan ölünce yerine hak sahiplerinden Mustafa bin Salih Halife'nin atanması ve bu konuda berat gönderilmesi için İstanbul'a 1 Zilkade 1228 (26 Ekim 1813) tarihli başka bir ilam gönderilmiştir.⁵⁰

Naib Ebubekir Necib Efendi döneminde Lefkoşa Mevlevîhanesiyle ilgili iki kayıt vardır. Bu kayıtlara göre Mevlevîhane şeyhi Şeyh Mustafa Dede 1813 yılında vefat etmiş ve Naib Ebubekir Efendi ölen şeyhin yerine şeyh olarak Şeyh Feyzullah Dede'nin tayin edilmesi için İstanbul'a bir arz sunmuştur. Onun arzı üzerine Şeyh Feyzullah Dede Mevlevîhane şeyhi tayin edilmiş ve şeyh ile mevlevîhanedeki dervişlerin giderleri için Kıbrıs cizyesinden günlük kırk akçe ve Kıbrıs Yeniçeri Ocağı tarafından da yıllık 45 kuruşun eskiden olduğu gibi şeyhe verilmesi kararlaştırılmıştır. Sonuçta Şeyh Feyzullah Efendi'ye bu durumu açıklayan 8 Receb 1228 (7 Temmuz 1813) ve 19 Şevvâl 1228 (15 Ekim 1813) tarihli iki ayrı berat tecvih olunmuştur.⁵¹

⁴⁶ KŞS, Defter No:28, s.82-2.

⁴⁷ KŞS, Defter No:28, s.109-1.

⁴⁸ KŞS, Defter No:28, s.113-3.

⁴⁹ KŞS, Defter No:28, s.122-1.

⁵⁰ KŞS, Defter No:28, s.118-1.

⁵¹ KŞS, Defter No:29, s.46-1 ve s.46-2-

Ebubekir Necib Efendi'nin niyabeti döneminde onun açık imzasını taşıyan 2 tane de muhalefât kaydı göze çarpmaktadır. Bunlardan birincisi 25 Şevvâl 1228 (21 Ekim 1813) tarihlidir. Kayda göre Kıbrıs Muhassılı Seyyid Mehmet Emin Efendi'nin hizmetinde iken ölen Karamanî Bakkal olarak bilinen zimmî ölmüş ve miras işlemleriyle uğraşmak için Mehmet Ağa mahkeme tarafından kayyım tayin edilmiştir. Bahsi geçen kişinin muhalefâtı 831 kuruş tutmuş ise de Muhassıla 2500 kuruş borçlu olduğu anlaşılmıştır.⁵² 17 Zilkade 1228 (11 Kasım 1813) tarihli tereke kaydı ise Ebubekir Necib Efendi'nin “Kıbrıs'ta vefat eden askerî sınıf mensuplarının terekelerini kayıt ve varisler arasında şer'i hukuka göre taksim görevi” ile ilgili olmalıdır. Buna göre Lefkoşa Müftüsü Seyyid Mehmet Hasib Efendi 1813 yılında ölmüş, terekesi mahkeme ve varislerin vekilleri aracılığıyla müzayede edilerek satılmıştır. Buna ilave olarak merhumun geride bıraktığı “dekâkin ve çiftlik-i emlâk ve ocak ve sair akarât ve eşcârî cümlesi” değeri memleketin ileri gelenleri aracılığıyla tespit edilmiş ve elde edilen tereke varisler arasında taksim olunmuştur. Sonuçta eşine 4.477 kuruş 35 para, annesine 5.970 kuruş 6 para, büyük ve küçük kızlarının her birine 11.940 kuruş 20 para, kardeşleri Mustafa Efendi, Seyyid Ali ve Seyyid Ahmet Efendilerin her birine 426 kuruş 10 para ve kız kardeşi Fatma Hanıma 213 kuruş 5 para verilmiştir. Taksim olunan muhalefat 35.821 kuruş 6 paradır.⁵³

7. Temel Gıda Maddesi Olarak Ekmek ve Narh

Görüldüğü kadarıyla naib Ebubekir Necib Efendi döneminde Lefkoşa'da ekmeğe 2 defa narh verilmiştir. İlk kayıt 27 Safer 1228 (1 Mart 1813) tarihlidir. Kayda göre Lefkoşa'nın ileri gelenleri ve ekmek üreticileri birlikte mahkemeye gelmişler ve ekmek fiyatları kararlaştırılmıştır. Ekmekçiler 1 kile buğdayı 32 kuruşa ve 1 kile arpayı da 15 kuruşa aldıklarını belirterek 72 dirhem has buğday ekmeğinin 2 paraya, 80 dirhem buğday-arpa karışımı ekmeğin 2 paraya ve 115 dirhem arpa ekmeğinin 2 paraya satılmasını teklif etmişler ve bu talep mahkemece kabul edilmiştir. Bu kayıt ilgili dönemde 3 tür emek üretildiğini göstermektedir.⁵⁴

Yaklaşık 3 ay sonra başlayan hasat mevsimi nedeniyle ekmek fiyatları yeniden belirlenmiştir. Buna göre 100 dirhem has ekmek 2 paraya ve 110 dirhem buğday-arpa karışımı ekmek 2 paraya satılacaktı. Buğdayın bollaşması nedeniyle olsa gerek sade buğdaydan veya buğday-arpa karışımından üretilen ekmeklerin dirhemi arttırılmıştır. Bir başka deyişle ekmek ucuzlamıştır. Ayrıca sadece arpadan ekmek üretmeye de gerek kalmadığı görülmektedir.⁵⁵

8. Dersaadet Yolunda

Lefkoşa Naibi Mektubî Ebubekir Necib Efendi (kullandığı mühür için bkz. Ek 1) muhtemelen 1813 yılının Ekim sonu veya Kasım ayı başlarında Kıbrıs'taki görevinin sona erdiğini ve yerine başkasının tayin edildiğini öğrenmiş olmalıdır. Kıbrıs Şer'iyeye Sicillerinde onun imzasını taşıyan son kayıt 11 Kasım 1813 tarihli Kıbrıs Müftüsü Seyyid Mehmet Hasib Efendi'nin tereke kaydıdır. Görevinin 29 Zilkade 1228 (24 Kasım 1813) tarihinde sona ermiş olduğu ve tam bir yıl Lefkoşa naibi olarak hizmet ettiği anlaşılmaktadır. Güven Dinç'in verdiği naibler listesinden yerine 1 Zilhicce 1228 (22 Kasım 1813) tarihinden itibaren geçerli olmak üzere selefi Abdülhalim Efendi'nin yeniden atandığı görülmektedir.⁵⁶

Lefkoşa'da naiblik görevi sona eren Ebubekir Necib Efendi İstanbul'a gitmek için 1813 Kasım veya Aralık ayında Lefkoşa'dan yola çıktı. Hicri 1228 yılı sona ermeden, yani 29

⁵² KŞS, Defter No: 28, s.132-2.

⁵³ KŞS, Defter No:28, s.126-3.

⁵⁴ KŞS, Defter No:28, s.53-1.

⁵⁵ KŞS, Defter No:28, s.90-1.

⁵⁶ Dinç, *agt*, s.168.

Zilhicce 1228 (23 Aralık 1813) tarihinden önce Tuzla'ya geldi. Tuzla'ya bağlı olan ve Tuzla İskelesi olarak adlandırılan yerde vefat etti ve Larnaka'daki (Tuzla) Hala Sultan Tekkesi haziresine defnedildi. Mezar kitabesinde "yirmi sekiz tarihinde Lefkoşa niyabetinden infisal idüb Dersaadet'e müteazim iken Tuzla İskelesi'nde vefat iden Mektubî Haşir Efendi merhum Ebubekir Necib Efendi" şeklinde tanımlanmıştır. (Bkz. Ek 2). Kabrinde bulunan kitabenin son satırında bulunan Cemaziyelevvel 1271 (Ocak-Şubat 1855) tarihi onun ölüm tarihi değil, muhtemelen mezarının tamir edilip mezar kitabesinin yaptırıldığı tarihtir.

Sonuç

Mektubî Ebubekir Necib Efendi XIX. Yüzyılın ilk yarısında Kıbrıs'ta görev yapan pek çok naibden biri olup mezar kitabesi günümüze intikal eden ilk Lefkoşa Naibidir ve mezarı Larnaka'da bulunan Hala Sultan Tekkesi haziresindedir. Mezarı günümüze kadar ulaşan ikinci Lefkoşa Naibi ise H.1268 (1851-1852) yılında ölen Hafız Hasan Efendi'dir ve onun kabri de Lefkoşa'da Arap Ahmet Paşa Camii haziresinde bulunmaktadır.

Dönemin Lefkoşa kadıları Kıbrıs'a hiç gelmemişler ve yerlerine naiblerini göndermişlerdir. Bu naiblerden birisi olan Ebubekir Necib Efendi Kıbrıs'ta bir yıl görev yapmıştır. Kayıtlardan anlaşıldığına göre Lefkoşa naibleri 6 aylığına tayin edilmekte ve görev süreleri her altı aylık dönem için uzatılabilmektedir.

Kıbrıs Şer'iyeye sicillerine yansıyan kayıtlara göre Naib Ebubekir Necib Efendi tereke kayıtları ve miras taksimi, vakıf tescili ve vakıflara müteveli tayini, ekmeğe narh verilmesi, Lefkoşa'da bulunan Mevlevihaneye şeyh atanması ve vakıf kurumlarında görev yapanlara berat verilmesi gibi işlerle meşgul olmuştur.

Naib Ebubekir Necib Efendi'nin diğer naibler gibi mahkeme ve naibin ikamet ettiği binada bazı tamiratlar yaptırdığı ve bu dönemde naiblerin yemen kahvesi tahsisatlarının bulunduğu anlaşılmaktadır. Naib Ebubekir Necib Efendi Kıbrıs'a Tuzla (Larnaka) limanından giriş yapmış, Tuzla-Lefkoşa arası masrafları ile mahkeme ile naibin evi için yapılan harcamalar devlet hazinesinden karşılanmıştır. Dönüşü sırasında Lefkoşa'dan Tuzla'ya kadar olan masraflarının devletçe karşılandığını gösterir bir kayda rastlanmamıştır.

Kaynakça

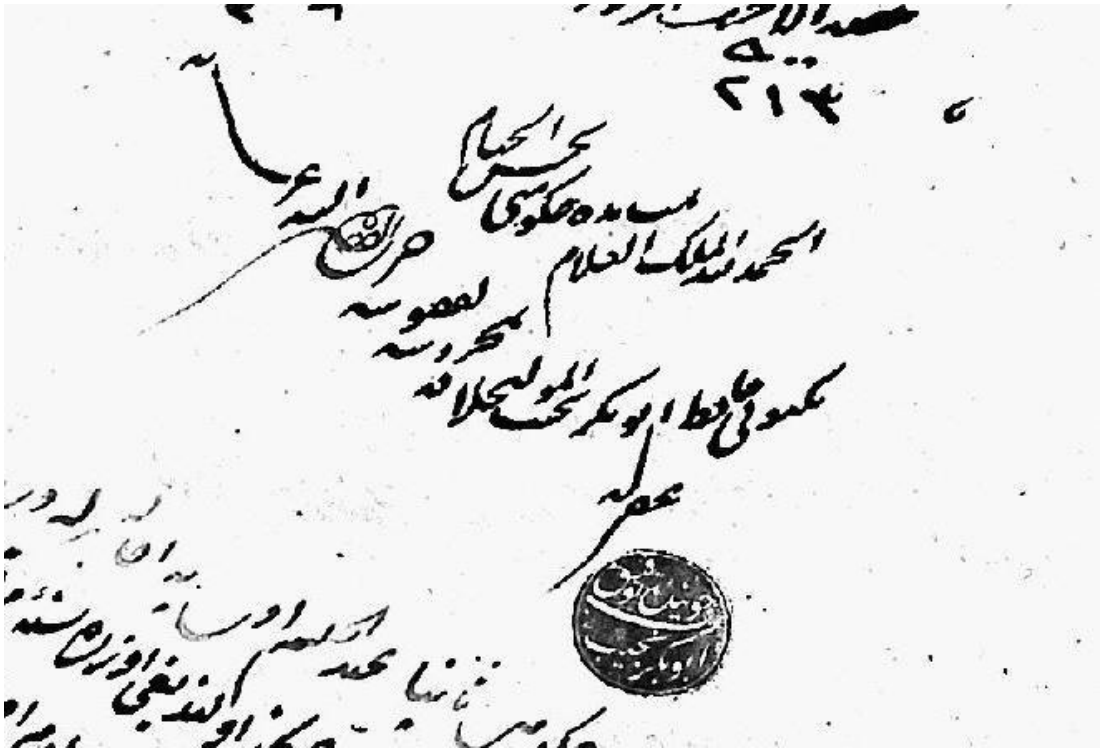
A.Arşiv Kaynakları Kıbrıs Şer'iyeye Sicilleri (KŞS, KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi)

- KŞS, d. Masraf Defteri-35.
- KŞS, Defter No:21.
- KŞS, Defter No:24.
- KŞS, Defter No:26.
- KŞS, Defter No:28.
- KŞS, Defter No:29.
- KŞS, Defter No:30
- KŞS, Defter No:32
- KŞS, Defter No:33
- KŞS, Defter No:39
- KŞS, Defter No:41.

B. Yayımlanmış Eserler

- ALİ SAİB, *Coğrafya-yı Mufassal-ı Memâlik-i Devlet-i Osmaniyye*, Konstantiniyye, 1304.
- BAĞIŞKAN, Tuncer, *Kıbrıs'ta Osmanlı Türk Eserleri*, Lefkoşa 2005.
- ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK, Ankara 1997.
- ÇORUH, Haydar, *II. Mahmut Döneminde Kıbrıs'ın İdarî, İktisâdî ve İctimai Yapısı (1808-1839)*, (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2008.
- DİNÇ, Güven, *Osmanlı Yönetiminde Kıbrıs (1800-1839)*, (Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi), Antalya 2010.
- ERDOĞRU, Mehmet Akif, "Arap Ahmet Paşa Cami'i Haziresinde Bulunan İslâmi Mezar Taşları", *Kıbrıs'ta Osmanlılar*, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 2008, s.329-335.
- ÜNAL, Mehmet Ali, "Arpalık", *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2011,s.48.
- ÜNAL, Mehmet Ali, "Naib", *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2011,s.510.
- ÜNAL, Mehmet Ali, "Kadı", *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2011,s.363-364.
- ORTAYLI, İlber, *Osmanlı Devletinde Kadı*, Turhan Kitabevi, Ankara 1994.
- ORTAYLI, İlber, "Kadı" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.24, İstanbul 2001, s.69-73.
- İPŞİRLİ, Mehmet, "Naib" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.32, İstanbul 2006, s.313-313.

EK. 1a. Naib Ebubekir Necib Efendi'nin İmzası ve Mührü

EK. 1b. Naib Ebubekir Necib Efendi'nin İmzası ve Mührü

Ek.2. Ebubekir Necib Efendi'nin Mezar Kitabesi